

Historiebrev

No. 3/2022

Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

Juli 2022

Juli

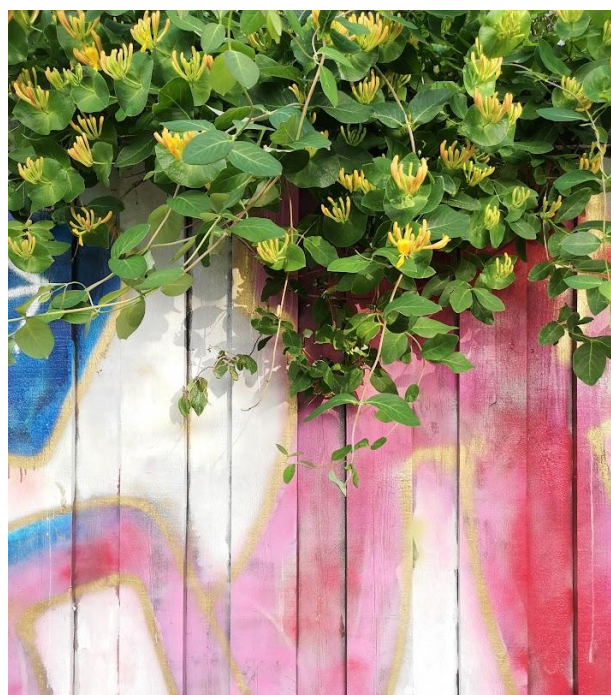
Kjære alle historielagsmedlemmer. Jeg har dessverre tatt meg vann over hodet, og er derfor nødt til å trekke meg som nyhetsbrevsredaktør. Det ble altså bare tre brev fra min hånd før jeg ga meg.

Resten av redaksjonen fortsetter, og det kommer sikkert et nytt nyhetsbrev i deres retning om ikke så lenge.

I denne utgaven av nyhetsbrevet er det smått og stort. Tor har skrevet om Jens Evensen og om Lakkegata. Terje forteller om Køla-Pålsen. Til sist har jeg en sak om restauranten Peacock i Tøyengata.

Ellers håper jeg dere alle har en fortsatt herlig oslosommer!

Hilsen Marthe

Hva skjer i historielaget?

Hva skjer 2. halvår 2022?

Vi har en mengde planer og du finner en oversikt i kalenderen på hjemmesiden vår. Følg med for den oppdateres fortløpende. Du finner litt på forsiden og resten under AKTIVITETER/KALENDER.

Styret ønsker alle en GOD SOMMER!

02. august

Kjenn din by-vandring fra Tøyen til Grønland
18:00 - 19:00

16. august

Medlemsmøte og hagevandring i Tøyenhagen
18:00 - 20:00

18. august

Møte i idrettshistorie-gruppa
11:00 - 13:00

Navn i nabolaget: Lakkegata

De fleste gater, plasser og steder har navn med tilknytning til personer, hendelser eller land(s)delar. Vi vil se nærmere på noen slike navn - noen kjente, og noen antakelig ukjente for de som ikke har reflektert over bakgrunnen for navnene. Vi vil i de kommende utgavene av historiebrev gå nærmere inn på gatenavn og stedsnavn i kjerneområdene til EGT.

Av: Tor Kubberud.

Lakkegata løper fra Trondheimsveien til Grønlands torg. Den har fått sitt navn fra *Lakkegården* som var eiet av familien Lachmann. Gaten huset i sin tid en rekke industrianlegg og butikklokaler.

I krysset ved Trondheimsveien ligger Lakkegata skole. Dette er en gammel barneskole/folkeskole oppført i 1902. Skolen ble bygget på en gammel kolerakirkegård - Tøien Kirkegaard - som angitt på et «Blått» skilt ved skolens hovedport.

Lakkegata Skoles Musikkorps, som fortsatt er et aktivt korps i lyseblå uniformer, ble stiftet i 1920. Skoleanlegget omfatter i dag også nabobygget nedenfor, altså den tidligere Tøyenhagen skole, som i noen år ble disponert av Forsøksgymnaset.

Den lille parken og plassen foran skolens port heter Mosse Jørgensens plass, oppkalt etter en av Forsøksgymnasets stiftere. Plassen kalles også «Strykejernet» på grunn av at den er formet som er en spiss trekant.

På oversiden av skolen går gatestubben Blytts gate opp mot hovedinngangen til Botanisk hage. Den er oppkalt etter botanikeren professor Mathias Numsen Blytt, som utgav bokverket Norges Flora. På hver side av gaten ligger de to vestre portstuene til tidligere Tøyen hovedgård.

Litt nede i Lakkegata ligger tre av de såkalte «Gråbeingårdene». En liten gatestubb ovenfor gårdene heter Siebkes gate, oppkalt etter gartner Johan Siebke, som var knyttet til anlegget av Botaniske hage.

På Lakkegata skole fikk vi frokost, den såkalte «Oslofrokosten». Vi stilte oss i lange køer foran frokostsalen, dvs. «Etern» om morgenen, ble sluppet inn til langbord med 1/2 liter melk i flaske, to skonrøkker med pålegg og et halvt eple eller halv appelsin til hver. Det hendte det ble litt skubbing og bråk, men betjeningen var streng og fikk raskt ro i salen. Vår skolevei gikk gjennom øvre del av Botaniske hage, forbi de to museumsbygningene Geologisk museum og Zoologisk museum. Det hendte vi fikk følge med Einar Gerhartsen på vei gjennom parken. Han hadde gjerne lang frakk og hatt, med en dokumentveske under armen. Vi visste hvem han var. Vi småpratet litt, om hvordan vi likte oss på skolen, om vår deltakelse i idrett m.v. Vi skiltes på hjørnet av Blytts gate, der Gerhartsen fortsatte ned Trondheimsveien på sin vei til jobben, og vi gikk ned Lakkegata 60 meter og inn porten til skolen.

(Kilder: Oslo byleksikon, Minnetekst ved Tor Kubberud)

Gerhardsen kom også fra Lakkegata

Han hadde mange barndomshjem, men bodde ganske lenge over gata for frikirken, i det store huset til høyre. Foto: Anders Beer Wilse / oslo museum.

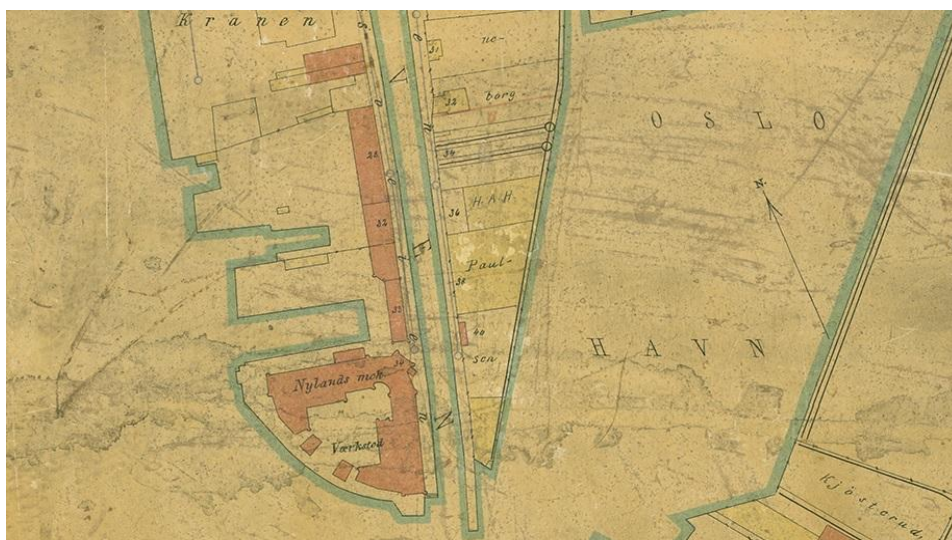
Tipper du?

***1 fjor fikk vi nesten
3 000 kroner fra Norsk Tipping
fordi noen av dere har ført opp
historielaget som mottaker av
grasrotmidler.***

Dette er vi veldig takknemlige for.

***Du finner mer om grasrotandelen
på***

<http://norsk-tipping.no>

Paulsenkaia

På N. S. Krums kart over bordtomtene fra 1886 ser du H.A.H. Paulsen helt ytterst over elva for Nylands mek. Han hadde også en tomt over gaten for Grønland kirke. Foto: Oslo Byarkiv

<https://www.oslo.kommune.no/OBA/kart/gronland.html>

Køla-Pålsen: En rik mann med begge bena på jorda

Av: Terje Knudsen.

Av Oslos (og Kristianias) byoriginaler så er det strengt tatt kun Appelsin- Herman og Køla-Pålsen som kan sies å komme innenfor Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielags domene. Appelsin-Hermann er blitt behørig beskrevet tidligere, men Køla-Pålsen gjenstår!

Hans Arnt Hartvig Paulsen (1832-1914) var født med en sølvskje i munnen i Tomtegata 2 i Vaterland i Oslo. Rett bortenfor nr. 2 lå Vaterlands Barneasyl i nr. 10.

Barneasylet var nok et utmerket tiltak i byen, men fortonet seg nok skremmende for Arnt og hans søsken. Tenk at barn kan ha det slik! Selv hadde de jo mor og far og tjenestefolk rundt seg.

Han var sønn av rittmester og brigade-regnskapsfører Bastian Paulsen. Familien satt godt i det og faren eide eiendommer i Frogn og hadde eget hus i sentrum av Christiania. Etter hvert resulterer spekulasjoner og underslag i at Bastian Paulsen blir ruinert og familien blir skandalisert.

Arnt dro til sjøs for å komme seg vekk. Han sparte opp penger mens han var ute og kjøpte seg inn i de skutene han seilte på, og bare 27 år gammel eide han sin første skute. Noen år senere var han kaptein.

En skute ble til flere skuter, og de fraktende tømmerkutene fra Norge tok med seg kull tilbake til Norge.

Hans Arnt Hartvig hadde vist at han hadde hode for forretninger og startet som kullhandler. Han kjøpte opp den østre tangen der Akerselva rant ut. Han anla der en kullforretning, noe som ga ham tilnavnet «Køla-Paulsen». Tomta ble etter hvert større ved at Paulsen-kaia ble bygget utover i sjøen på hauger av sagflis. Etter hvert så Køla-Paulsen at det var behov for all slags materialer til den økte nybygging i byen.

I 1899 ble det krakk i by-økonomien og utbyggere og spekulanter endte i fallitt. Mange av dem skyldte penger til grosserer Paulsen, som slo til og kjøpte opp halvferdige bygårder til en billig penge. Han ble en av byens rikeste borgere. Han ga den store utstikkertomten i Bjørvika navnet «H.A.H. Paulsens Kul & Trælasttomter»

Herav sangen «Akerselva» av Vilhelm Dybwad hvor H.A.H. står for Hans Arnt Hartvig.

*Akerselva, du gamle og grå!
Akerselva, deg holder jeg på.
Selv om Donau er aldri så blå,
kan den i skjønnhet aldri deg nå.*

*Slike farger visst aldri man så,
som hvor du munner ut på skrå
i den yndige duftende vrå
mellom Nyland og H.A.H.*

Paulsen giftet seg i 1865 med Wilhelmine Timm, datter av repsluger Wilhelm Timm. Timms reperbane eksisterer fortsatt, men ligger nå ved Østre Gravlund.

Han ga rundhåndet støtte til polarekspedisjonene til både Nansen og Sverdrup. Under Otto Sverdrups ekspedisjon til vestkysten av Grønland i 1898-1899 ble et av fjellene som ble oppdaget på de nye landområdene gitt navnet *Mount Køla-Paalsen* som takk for støtten.

Sverdrup skriver at de fant et fjell som var både steilt og brått, som de mente måtte få navn etter grosseren.

Pengene til Køla-Pålsen ga ham plass i sosieteten, men replikken og manerene hans hørte helst hjemme i en havnekneipe. Hans frodige personlighet ga opphav til et utall historier. Mange historier er myter som er spunnet i ettertid og mange er basert delvis på virkeligheten. Han var aktiv i selskapslivet og mange historier er hentet fra hans passiar med dem han hadde til bords.

Etter et langt og taust måltid sa han til sin borddame: «Jeg må si De holder dem godt, frue.» Kvinnen likte dette og var meget fornøyd med komplimentet, hvorpå Køla-Pålsen la til forklarende: «Ja, for jeg har vært ute i gården flere ganger, mens De ikke har forlatt plassen deres en eneste gang.»

Historiene om Køla-Pålsen er mange og ikke alle er sanne. Nye historier er kommet til etter hans bortgang, én skal visstnok fortelle om hvordan han lurte tyskerne – 30 år etter sin død.

Til venstre: Paulsen portrettert av Christian Krogh. Bilde: Oslo Museum.

Munch-museet er bygget i Bjørvika på Paulsenkaia. Navnet brukes fortsatt om bryggeområdet ved det nye museet. Museet er et milliardprosjekt bygget på dårlig byggegrunn av trellis, jord og leire, men Oslo Kommune så ingen grunn til å bevare Køla-Pålsens unnselige kontorbu som sto helt fram til 2011. Den kunne ha blitt et Køla-Pålsen-museum. Kanskje en statue av ham var på sin plass i området.

Eller er vi blitt for blendet av de prestisjetunge monumentalbyggene her nede ved fjorden? En kontrast med et minne etter kullhandleren hadde kanskje gitt et mer balansert bilde av forhistorien til området?

Den beste karakteristikken av Køla-Pålsen er kanskje den han ga seg selv i en anekdote fra sine eldre dager. Han var betydelig svekket og plaget av dårlig hukommelse. Slagferdigheten var dog intakt. En dag var Køla-Pålsen ute og spaserte i følge med pleiersken, da han møtte en av sine jevnaldrende bekjente, Emil Stang.

Stang hilste overstrømmende, men Paulsen kjente ikke den andre igjen med det samme. «Men kjenner de ikke meg da, Paulsen? utbrøt Stang – jeg er tidligere statsminister Stang.

Jeg har jo også vært deres advokat i mange år.» Da lysnet det for Køla-Pålsen, som svarte med et smil:

«De får unnskyld! Det er så mange slags statsministre for tida, men kun én Køla-Pålsen!»

Hei medlemmer !

Redaksjonen oppfordrer de som har personlige minner fra nærmiljøet om å skrive dem ned og sende dem inn som bidrag.

Kilder:

Hans Andreas Friestad: Køla-Pålsen. Kristiania gründer og byoriginal, Gyldendal forlag 1989

Even Saugstad: Byoriginaler og personligheter i Oslo, Frie Fuglers Forlag 2019.

Aftenposten, Wikipedia, industrimuseum.no, lokalhistoriewiki, Dagsavisen.

Referat byvandring i Grønlandskvartalet 14/6 2022

Byvandring i hjertet av Grønland er jo nødt til å bli fantastisk interessant.

Når man i tillegg er så heldig å ha fått selveste byantikvaren, Janne Wilberg, til å løse oss rundt mens hun kunnskapsrikt og entusiastisk fortalte om bygningshistorie og skolehistorie kan det ikke bli bedre.

På nettsidene våre ligger et referat fra turen som dekker noe av alt som ble fortalt.

Krysset grønlandsleiret / Platous gate.

Slik så det ut på 1920-tallet, da Jens Evensen var barn. Gården til høyre i bildet er barndomshjemmet hans.

(Foto: O. Væring, Norsk teknisk museum.)

Jens Evensen

- Gutten fra pølsefabrikken i Grønlandsleiret som la grunnlaget for Norges oljeeventyr.

Av: Tor Kubberud.

FNs lovverk for havrett ble etablert etter langvarig internasjonal debatt og intense forhandlinger om råderett over havet. Fastsetting av grensene i havområdene mellom tilstøtende land er vedtatt som internasjonale lover. Grensene ble trukket opp etter fastsatte prinsipper og etter omfattende geofysiske undersøkelser. En sentral person i dette internasjonale arbeidet var Jens Evensen - Norges havrettsminister.

Norges råderett på havet ble utvidet - den ble faktisk nær femdoblet, og havområdet omfatter nå åtte ganger så mye som Fastlands-Norge. Dette førte til at områdene der de store oljefeltene i Nordsjøen og langs kysten nordover ble liggende på norsk havområde. Fiskerettigheter og eventuelle framtidige leting etter mineraler likeså.

Jens Evensen, med mellomnavnet Ingebret, vokste opp i Grønlandsleiret 23, i bygningen på hjørnet av Margit Hansens gate og Grønlandsleiret. Der hadde faren og moren bygd opp en pølsemakerfabrikk og et matvarefirma. Familien bodde i samme gård. Jens vokste opp i en politisk bevisst og ganske velstående familie.

I dette travle handelsmiljøet lærte han tidlig verdien av arbeid, nøysomhet og pliktfølelse. Hans sosiale bevissthet ble vekket under arbeidsløsheten i 1930-årene, da hans foreldre

organiserte et privat «hjelpesprogram» for nødstilte i nabolaget. Hans mor var liten og tander, men full av fart. Jens var eldst av tre søsken. De tre var ikke gamle før de fikk delta både i butikken og i familiens sosiale virksomhet. Familien Evensen organiserte suppekjøkken og ungene ble sendt ut til de trengende - med spann og hilsen fra mor.

Jens Ingebret var født i 1917. Etter grunnskolen begynte han på Oslo handelsgymnasium, der han 17 år gammel tok eksamen for å forberede seg til å ta over

familiebedriften. Rektor mente imidlertid at gutten hadde spesielle evner og at han derfor burde studere juss. Slik ble det. Han studerte juss i inn- og utland.

Fra 1961 var han embetsmann i Utenriksdepartementet hvor han ledet rettsavdelingen og etterhvert flere råd, utvalg og delegasjoner på Norges vegne. Han ble senere politiker fra Arbeiderpartiet - handelsminister og havrettsminister - med hele verden som operasjonsområde.

Han ledet det internasjonale arbeidet med å utforme en politikk for forvaltningen av ressursene i havet. Han var ambassadør og spesialrådgiver i folkerett og visepresident for FNs havrettskonferanse. Han spilte dermed en sentral rolle i utviklingen av et internasjonalt havretts-regime.

Som havrettsminister fikk han tilnavnet «havrettens far». Navnet fikk han fordi det var han som førte i pennen det som skulle bli den moderne havretten, Dette arbeidet la bl.a. det juridiske grunnlaget for fordeling og utnyttelse av oljeforekomstene på kontinentalsokkelen.

FNs nye oppdeling av verdenshavene med den økonomiske sonen på 200 nautiske mil ga Norge rettigheter til ressursene i havet og på havbunnen. Det er denne sonen som sikrer nordmenn nasjonal råderett over både olje, gass, fisk og mineraler.

Han avsluttet sin virksomhet som dommer ved den internasjonale domstolen i Haag fra 1985 til 1994 - en svært prestisjefullt embete. Jens Evensen døde i februar 2004, 86 år gammel.

Som embetsmann og havretts-jurist var Jens Evensen lysende, mens han som politiker nok er mer diskutabel. På den hjemlige politiske arena oppsto det enkelte ganger strid rundt Evensen. Han hadde enkelte utspill som brøt med den daværende regjeringens politikk.

Evensen opplevde en stor skuffelse da hans nærmeste medarbeider Arne Treholt ble tiltalt og dømt for spionasje. Treholt saken i 1984 kom til å henge som en skygge over resten av hans liv.

Boken om hans liv, som har fått tittelen «Mannen som gjorde Norge større» er skrevet

Jens Evensen.

Til Høyre: Havrettsministeren (Foto: Norsk kraftmuseum.)

Under: Slakteforretningen, som på 1930-tallet fortsatt lå i Tøyengata 2.

Krysset grønlandsleiret/ Platous gate.

På 1970-tallet lå
slaktebutikken Jens
Evensen i Grønlandsleiret
25.

(Foto: Svendsen foto,
Arbark.)

av Berit Ruud Retzer. Biografien kom i 2017.

I prologen skriver forfatteren at hun håper Norge vil minnes ham på et vis som er denne mannen verdig, ettersom han har utrettet mer for verdenssamfunnet og Norge enn de fleste nordmenn vet.

Tanken om å hedre Jens Evensen var slett ikke ny. Men det tok tid - lang tid. Verken det offentlige Norge eller Evensens politiske parti Arbeiderpartiet fant anledning til å markere Evensens innsats. Det måtte et privat initiativ til. Ingen har formulert den heder Jens Evensen fortjener bedre enn forfatteren Jan Kjærstad: «Det ville ikke være urimelig om alle nordmenn, av ren takknemlighet, hadde en byste av Jens Evensen i sine hjem».

Endelig fikk Jens Evensen den hyllest han fortjener. En statue i helfigur i bronse ble avduket i juni 2018. Den er plassert på Vika Terrasse i Oslo - like nedenfor Utenriksministeriet. Der står han og peker ned på et omriss av kontinentalsokkelen.

Statuen er et resultat av et utrettelig arbeid av forretningsmannen Bjørn Lunde. Sakte, men sikkert overbeviste Lunde viktige medspillere. Finansieringen av statuen er samlet inn blant private norske selskaper. Med seg hadde han bl.a. Storebrand som eier storparten av grunnen der statuen står, og

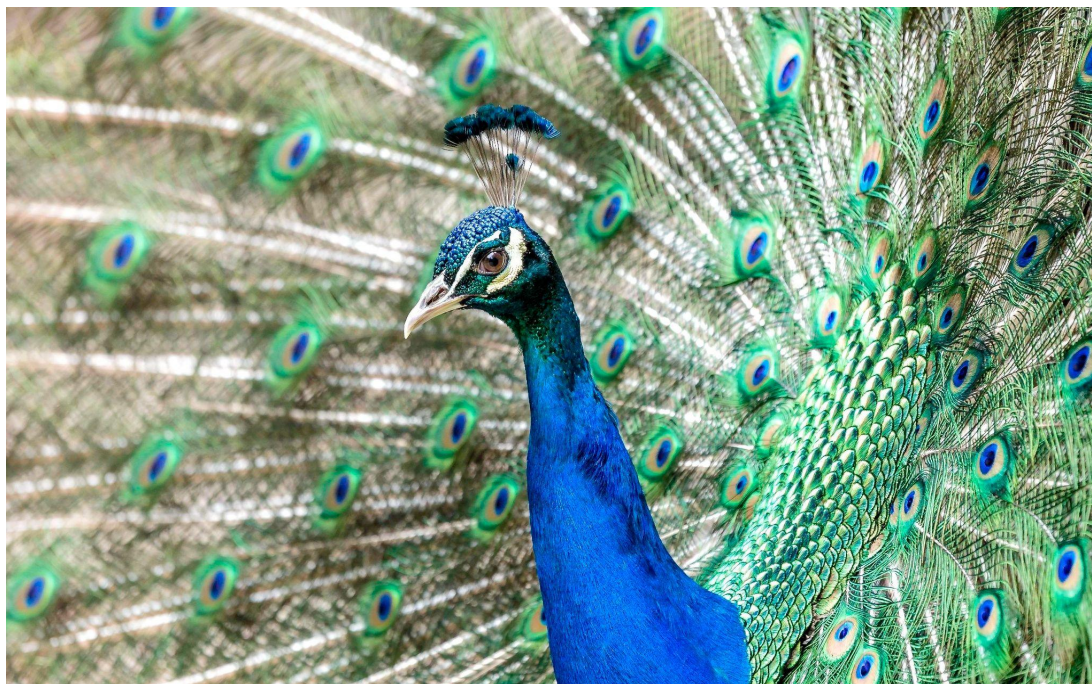
som har avgitt tomten der denne statuen nå er plassert. Statuen er en gave fra de private givne til Oslo Kommune.

Plassen på Grønland på hjørnet ved Margit Hansens gate fikk i 2006 navnet Jens Evensens plass. Den er ikke oppkalt etter havrettsministeren men etter hans far - slakter og pølsemaker Jens Evensen. Fra 1907 drev han, sammen med sin kone Victoria, pølsefabrikk og kjøttforretning i Grønlandsleiret 23.

Handelsmannen Jens Evensen var en stor mann, en kjempe som veide 140 kg. med never nesten som fenalår. Han var en aktiv person i byens sosiale liv. Han deltok i idrettsaktiviteter som brytekonkurranser. I den daglige forretningsdriften var han kjent for sin raushet og for å gi god vekt til folk som hadde lite å rutte med. Og ikke nok med det: ungene hadde fritt fram for å komme om kvelden før butikken stengte, for å få med seg de usolgte pølsesnabbene.

Kilder:

Biografien «Mannen som gjorde Norge større» skrevet av Berit Ruud Retzer, Bokomtale av Jørn-Kr. Jørgensen, Norsk Biografisk leksikon.

Indisk påfugl

Foto:
Pixnio.com

Peacock restaurant

En dag jeg satt og leste gamle avisartikler om Tøyengata, kom jeg over restauranten Peacock. Noen av dere har sikkert vært der - selv flytta jeg ikke til Oslo før etter at den hadde låst dørene for godt. Her er restaurantens historie sånn den ble framstilt i avisene.

Av: Marthe Glad Munch-Møller

Peacock holdt til i lokalene til den gamle smia til Fortuna mek. verksted i Tøyengata 26, og var eid og drevet av Sunila og Prem Duggal.

Restauranten fikk gjennomgående gode kritikker i avisene, og ble blant annet løfta fram i Ingrid Espelid Hovigs fjernsynskjøkken i 1987.

I 1992 ble restauranten som eneste norske restaurant hedra med prisen "International award to tourist and hotel industry."

I begynnelsen bar restaurantanmeldelsene preg av at indisk mat var nytt og spennende, og av forsikringer om at maten ikke var for sterk for norske ganer. En tidlig anmeldelse i Aftenposten skrev at:

"Peacock serverer indiske retter, tilberedt etter alle kunstens regler av kokker fra provinsen Punjab i India. For at ikke sarte, norske

smaksnerver skal få sjokk, får man anledning til å velge selv hvor sterkt kryddret man ønsker rettene."

Restauranten drev også med catering. En anmeldelse presiserte at dette betydde at "man kjøper ferdig mat til å ta med hjem", noe som tyder på at takeaway fortsatt ikke var vanlig på dette tidspunktet. Det ble også fortalt at de ikke serverte oksekjøtt, og at de "av hensyn til våre mange pakistanske gjester" heller ikke serverte svin. På 1980-tallet var det ofte vanskelig å få vegetarmat på restauranter som ikke hadde dette som spesialitet, og også i den forbindelse ble Peacock trukket fram som et sted med godt utvalg.

I ettertid omtales de første åra med restaurantdrift som vanskelige, noe som ble forklart med at Tøyen ikke var et sted folk flest forbant med restauranter. Dessuten hadde ikke

Peacock skjenkebevilling i begynnelsen. Først i oktober 1986 begynte de å omtale seg selv om Peacock mat- og vinhus i annonser, noe som tyder på at skjenkebevillinga endelig var infridd.

I restaurantens avisannonser fra disse første åra er det tydelig at de gjorde ulike grep for å tiltrekke seg kunder. De to første åra bød de på en spesiell 17. mai-meny, og de markedsførte de seg som arrangører for bryllup, fødselsdager, julebord og jubileer. Etter noen år med positive omtaler i avisene forsvant dette eventfokuset. På dette tidspunktet fortalte restaurantanmeldere at gjester som ville spise på Peacock i helgene måtte belage seg på å reservere bord om de skulle ha håp om å få plass, og restauranten selv begynte å markedsføre seg som "byens beste indiske restaurant".

Dagbladet kjørte i 1987 en tosiders artikkel hvor Ingrid Espelid Hovig testa ut og anbefalte maten og møtte Sunila og Prem Duggal og kokkene Dhan Singh Negi og Vinjay Singh. Året etter var Sunila Duggal gjest i Hovigs fjernsyskjøkken. I 1992 ble restauranten som eneste norske restaurant hedra med prisen "International award to tourist and hotel industry"

Jeg skrev opprinnelig denne artikkelen på lokalhistoriewiki. Om noen har bilder eller personlige minner fra restauranten som jeg kan bruke til å fylle ut historia, hadde jeg satt veldig pris på om dere tok kontakt på marthe.glad@gmail.com

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG c/o
Interkulturelt Museum (IKM), Tøyenbekken 5, 0188 Oslo

E-mail: egt.historielag@gmail.com - Org.nr. 924 634 766
Bankkonto: 1813 31 32690 - Vipps: 611188

Nettside: <https://egt-historielag.no/>

